

**Antoninus Diana Panormitanus, Clericus Regularis, Doctor
Celeberrimus, Coram S. D. N. Alexandro VII. Episcoporum
Examinator, & Sancti Officij Regni Siciliae Consultor,
Coordinatus, Seu Omnes ...**

Diana, Antonino

Lugduni, M. DC. LXXX.

34. An dispensatio inferioris in lege Superioris, existente justa causa, sed sine ejus cognitione, valida sit? Et in dicto casu, quamvis dispensatio sit valida, an ita dispensans peccet portaliter? ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76359](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76359)

potestare absolventi, vt patet in Parochis, qui solam
posterioriorem habent. Item, quia dum visitat, non
potest illis subditis suffraganeorum concedere dimis-
sionis ad Ordines, vt bene inquit Franc. in d. cap. sin-
tam. ult. nec potest dispensare cum eis in denuncia-
tionibus matrimonii praeiudicis, cum vterque sit etiam
actus iurisdictionis ordinariae: ergo neque in aliis di-
spensare poterit.

4. Nota tamen, quod post haec scripta inueni Fagundez
in Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 41. num. 13. hanc
docere sententiam; sic enim ait: Sunt multi, qui di-
cunt posse Archiepiscopum dispensare in votis cum
subditis suorum suffraganeorum tempore visitatio-
nis, dum visitat Dioecesim suffraganeam, & sic limi-
tant non posse extra tempus visitationis; at posse in
tempore visitationis, & quia est legitimus superior,
& quia tunc potest eos absolueri a peccatis, & con-
fessiones illorum audire, vt patet ex cap. finali, de
crepibus, ibi: Potest etiam idem Archiepiscopus, dum
visitat subditorum suffraganeorum confessiones, au-
dire, & ac absolueri confitentis, & illis penitentias
imungere. At dicendum est, nec etiam tempore
visitationis posse, quia, vt diximus, Archiepiscopus
nihil praeter sibi specialiter concessa potest in suffra-
ganea Dioecesi, sed nullibi in iure ipsi conceditur ta-
lis dispensatio, sed absolutio tantum a peccatis, vt
constat ex praedicto cap. finali, de censuris, nec po-
testas dispensandi est coniuncta cum potestate absol-
uendi, vt constat in Parochis, qui solam potestatem
absoluenti habent, non dispensandi. Deinde, quia
dum visitat, nequit concedere illis subditis suffraga-
neis dimissiones ad Ordines, vt bene tradit Francus
eo cap. finali, numer. vltim. nec potest dispensare in
denunciationibus in matrimonio praeiudicis, cum vter-
que etiam sit iurisdictionis ordinariae actus. Ergo
similiter nec in votis, aut iuramentis Deo praestitis.
Ita Fagundez.

RESOL. XXXII.

An in extraordinario aliquo euentu possint inferiores
dispensare in legibus superiorum, siue lex sit de ma-
trimonio iugendo, vel de aliqua irregularitate,
vel reservatione voti, aut similibus.

Et an quoties Episcopus potest certiorum facere Pon-
tificem, & pauperum eorum, cum quibus dispen-
sandum est, supplere, vt negotium ad Pontificem de-
feratur, dispensare Episcopus non possit? Ex part. 8.
tra. 3. Resol. 71.

R. Spondeo, quod in extraordinario aliquo
euentu, quando vigeat necessitas dispensan-
di, etque periculum in mora, neque facile ad legilla-
tum potest recurrere, siue lex sit de matrimonio iug-
endo, vel de aliqua irregularitate, vel reservatione
voti aut similibus. De omnibus his asseritur pos-
se inferiorem dispensare, si vigeat necessitas; quia
tunc ex praesumpta legislatoris voluntate censetur in-
feriori commissa dispensandi facultas. Negare enim in
his casibus potestatem dispensandi, videtur esse con-
tra charitatem, siuae Ecclesiae regimen & commune
bonum, quod non est praesumendum. Adde quod saepe
absolutionem alicuius criminis referuat Pontifex si-
bi, praeterquam in mortis articulo: & tamen si ad
Pontificem recursus non sit, potest Episcopus absolu-
tionem concedere. Ergo ex necessitate vrgenti praer-
ogatiua potest potestas concessa dispensandi. Sic relatis
multis docent Thomas Sanchez lib. 2. disp. 40. num. 3.
& lib. 3. disp. 6. num. 20. Suarez de legib. lib. 6. cap. 14.
num. 10. Pontius lib. 3. cap. 6. num. 7. & alij.

2. Sed Valquez disp. 178. cap. 2. n. 16. aduertit, quod
Tom. 111.

quoties Episcopus potest certiorum facere Pon-
tificem, & pauperum eorum cum quibus dispensandum
est, supplere, vt negotium ad Pontificem deferatur,
dispensare non possit. Nam si hoc modo Pontifex
consuli potest, qua ratione Episcopus in lege Pon-
tificia dispensabit? Alias vero poterit, inquit, in fa-
cere ex voluntate praesumpta Pontificis sine incom-
moda, & damna sequantur. Ego vero credo, Episco-
pum non teneri in impetrandis his dispensationibus
reditus suos consumere, maxime cum aliis meliori-
bus, aut aequè bonis, & necessariis possunt impen-
di: poterit ergo dispensare ad paupertatem partium,
etiam cum ipse eam paupertatem supplere potest, &
ita habet praxis, & sentiunt Doctores: nam sine illa
limitatione docent, licitum Episcopo esse, dispen-
sare in necessitate, quando propter paupertatem par-
tium difficilis est ad Pontificem aditus. Et ita hanc
limitationem Valq. impugnat Salas de legibus disp. 20.
sect. 3. num. 27. Sanchez in summa tom. 1. lib. 4. cap. 40.
n. 39. & alij, quibus ego libenter adhaereo.

RESOL. XXXIII.

An sit valida dispensatio facta ab inferiori in lege supe-
rioris, non praecognita prius causa, quando re vera
causa erat iusta, & legitima.

Et si subditus utatur tali dispensatione, neque peccet
venialiter? Ex p. 1. tr. 10. Res. 34.

§. 1. Negatiuam sententiam docet Azorius part. 1. Sup. hoc in
lib. 5. c. 15. q. 9. & 10. asserens, in neutro foro Res. seq.
valere dictam dispensationem: quia facultas dispen-
sandi censetur commissa praemissa causae cognitione.

2. Sed contraria sententia probabilior mihi vide-
tur: nempe, huiusmodi dispensationem validam esse
in foro conscientiae, donec in foro exteriori reuocetur:
& praeter Doctores, quos citat, & sequitur Sanch.
de matr. tom. 3. lib. 8. disp. 17. n. 11. Salas de legib. disp. 20.
sect. 9. num. 79. docet etiam hanc sententiam Villalob.
in summa tom. 1. tractat. 2. dub. 41. num. 4. vbi ita ait:
Quando de hecho de verdad ay iusta causa, mas el Pre-
lado dispensa en conocimiento della, vale la dispensa-
cion en el fuero interior hasta tanto, que se le renoue
en el fuero exterior, y es la razon, porque no ay derecho,
en que se irrita la tal dispensacion, y como en ella se
guarda el fin, hasta esso aunque salie la solemnidad de
derecho. Vnde contra Azor. putat, & bene, Salas, vbi
supr. n. 81. si subitus utatur tali dispensatione, neque
venialiter peccate.

RESOL. XXXIV.

An dispensatio inferioris in lege superioris, existente
iusta causa, sed sine eius cognitione, valida sit?

Et in dicto casu quamuis dispensatio valida sit, an ita
dispensans peccet mortaliter? Ex p. 8. tr. 3. Res. 21.

§. 1. Hoc dubium satis difficile pertractat P. Sup. hoc in
Amicus tom. 5. disputat. 6. section. 7. num. 91. Res. praeteri-
ta. vbi sic ait: Oritur non leue dubium, An in foro con-
scientiae valida sit dispensatio data ab inferiori in le-
ge superioris, legitima quidem existente causa, non
tamen ea a dispensatore cognita. Afferunt Sanchez
lib. 8. de Matr. citata disp. 17. n. 11. Cuius ratio
est, quia talis dispensatio nullibi declaratur inu valida.
Confirmat, nam lex etiam temere promulgata si ius-
ta sit, obligat: ergo etiam dispensatio temere data,
si iusta, valida erit. Quod, si quando in dispen-
satione apponitur clausula, vt non nisi causa cognita di-
spensetur, vt Tridentinum sess. 25. c. 18. de reformat.

R. testatur,

ANNAE
OMNIA
NO. III. IV. V
E. III

testatur, id intelligendum est, in foro tantum exter-
no; non autem in foro interno conscientia.

2. Negat verò Azorius *lib. 6. moralium institutionum*.
cap. 19. quest. 9. & alij cum ipso; quæ sententia proba-
bilior est. Cuius fundamentum est: quoniam sub
hac conditione superiores facultatem dispensandi
committunt inferioribus, ut non nisi cognita, &
examinata causa per potestatem sibi delegatam in
lege superioris dispense, ut expressis verbis *citato*
loco, docet Tridentinum: Quapropter, inquit, sciant,
vniuersi, sacratissimos canones exactè ab omnibus,
& quoad eius fieri poterit, indistinctè obseruandos.
Quòd si virgens, iustaque ratio, & maior quando-
que utilitas postulauerint, cum aliquibus dispensan-
dum esse: id causa cognita ac summa maturitate, at-
que gratis à quibuscumque, ad quos dispensatio per-
tinebit, erit præstandum, aliterque facta dispensatio
subreptitià censetur.

3. Confirmatur *primò*, nam quando superiores
cum hac conditione facultatem dispensandi commit-
tunt inferioribus, suam conscientiam exonerant in
conscientiam inferiorum, in eoque obligationem
causas examinandi transferunt, ut constat ex verbis,
quæ apponere solent in clausula dispensationis, quam
ad inferiores dirigunt: In hac re tuam conscien-
tiam oneramus, si preces veritate nitantur, dis-
pensa.

4. Confirmatur *secundò*; quia non est præsu-
mendum, quòd superior velit inferiori concedere
facultatem dispensandi per actum illicitum, & pec-
caminosum, qualis esset actus, quo inferior dispen-
saret in lege superioris, non cognita, nec examina-
ta causa.

5. Ad fundamentum Sanchez respondetur, hu-
iusmodi dispensationem declarari inuolidam exer-
citiè, hoc ipso quòd in ea non seruetur conditio à
superiore requisita. Ad confirmationem, dispar-
est ratio: nam lex proximam vim obligandi habet
à voluntate superioris legem promulgantis: unde
etiamsi temerè illam promulget, valida est, si iusta
sit. Dispensatio autem proximam vim deobligandi
habet à voluntate superioris; facultatem dispensan-
di committit inferiori: ergo nisi ea seruetur,
valida non erit. Cum igitur superior facultatem dis-
pensandi committat inferiori sub conditione, ut
priùs causas examine, inuolida erit, si ea detur cau-
sa non examinata. Cæterum sine fundamento asserit-
tur, quòd talis conditio apponatur solùm in ordine
ad forum externum: nam sicut reliquæ conditiones
de iure, aut stylo Curia requisitæ, ipsomet San-
chez fatente, non solùm apponuntur in ordine ad
forum externum, sed etiam internum: ita & hæc.
Quòd si de voluntate superioris constet absque hu-
iusmodi obligatione facultatem dispensandi delega-
re inferiori, vel inferior bona fide putet, causam
examinatam esse à superiore, valebit dispensatio da-
ta ab inferiore, etiam causa non cognita, nec exami-
nata. *Primum* patet: *secundum* probatur; quia in tali
casu præsumitur superior ratam habere dispensatio-
nem bona fide datam ex causa probabiliter putata à
superiore examinari. Et hæc omnia docet Amicus *lo-
co citato*.

6. Sed his non obstantibus, sententiam San-
chez affirmatiuam tuetur Merola *tom. 1. disp. 4. cap. 6.*
dub. 12. num. 211. Salas *de legibus disputat. 20. sect. 9.*
num. 76. & Villalobos *in summa tom. 1. tractat. 2. di-
ficult. 41. num. 4.* vbi sic ait: Quando de hecho de ver-
dad ay justa causa, mas el Prelado dispensò sin cono-
cimiento della, vale la dispensacion en el fuero inter-
rior: hasta tanto que se le reuogue en el fuero exterior.
Esta conclusion es mas probable que lo contrario, como
latamente prouea Sanchez, despues de otros. Y es la ra-

on, porqueno ay derecho en que se irrite la tal dispen-
sacion: y como en ella se guarda el fin, basta esso, aunque
falte la solemnidad del derecho. Ita ille.

7. Hinc inferitur, quando Pontifex, vel Episcopus,
vel alius potens dispensare in votis, vel iuramento
siue iure ordinario, siue delegato, (nisi in delega-
tione habeatur specialis forma, petens præmitti cau-
sæ cognitionem) dispensat in illis, legitima causa
existente, quamvis sibi non cognita, peccare peccatum
mortaliter, at dispensationem fore validam in foro
conscientiæ, quia eadem est ratio, ac quando Episcopus
dispensat in lege Pontificis.

Ad argumenta verò contraria superius posita.
8. Respondeo ad primum, id quod dicitur à Do-
ctoribus inferiori ceteri commissam dispensatio-
nem; præcedente causæ cognitione, intelligendum
esse, ut ritè, ac rectè fiat. Imò neque peccabit dispen-
sans, quamvis causæ examinationem non præmiserit,
quando causa notoria est, quia in notoriis non exigi-
turordo iuris, nec notorium eget examinatione, *cap.*
manifesta. 2. quest. 1. Imò si sibi causa constaret, non
peccaret dispensans, non examinando causam, quia id
examen petitur ne temerè dispense, quæ temeritas
cessat, vbi certus est de causa.

9. Ad confirmationem respondetur, locum Tri-
dentini in contrarium ibi adductum, non ob stare,
quia æquè loquitur de Papâ, ac inferioribus, cum ta-
men constet dispensationem Papæ in iure humano
(de quo loquitur Concilium) absque causæ cogniti-
one, validam esse. Quare explicandum est Concilium,
ut loquatur, quoad fori externi præsumptionem, &
ideo dicit, subreptitià censetur, & non dicit esse verè
eam subreptitiàm, sed præsumi impetratam per sub-
reptionem.

RESOL. XXXV.

An inferior possit dispensare sine cognitione causæ, si in
potestate dispensandi exprinantur nomina, nulla facta
mentionem cognitionis causæ?

Et ex doctrina huius questionis inferitur inferiorem
dispensationem sine causa in lege superioris peccare,
& subditum ita dispensatum peccare toties, quoties
dicta dispensatione vniuer. Ex part. 8. tractat. 3.
Resol. 19.

§. 1. **S**uppono quòd dispensatio facta per inferio-
rem, circa legem superioris in casibus sibi per-
missis, debet fieri ex causa iusta: aliàs tam dispensans,
quàm dispensatus peccant, secundum Innocentium, *lin. 5. de
receptum in cap. veniens, num. 2. de filiis Presbytero-
rum, Abbas in cap. de multa, num. 9. de prob. & in cap.
à nobis, de iure patron. Caietanus 1. 2. quest. 96. art. 5.
in ultima annotatione, ad fin. Covarruias lib. 1. variat.
cap. 17. num. 9. & in 4. 2. part. cap. 6. §. 9. num. 7.* Et
dispensatio aliter facta, est nulla ex Concilio Tri-
dentino *sess. 25. cap. 18.* Nauare. *cap. 25. num. 7. in man.
cum traditis infr. in differentia 4.* Debètque constare
de dicta causa per informationem super veritate ipsius
receptam.

2. Hinc colligitur, dispensatum sine iusta
causa, peccare toties, quoties dicta dispensatione
vretur, sicut peccaret, si abique ea contraueniret
legi, super qua obtinuit dispensationem. Ratio
est, quia illa dispensatio, cum sit nulla, nihil ei
prodest, nec excusat quoad Deum. In foro tamen
exteriori, excusat prædicta dispensatio; quia non
poterit dispensatus accusari, vel puniri, si contraue-
niat legi virtute suæ dispensationis, quæ aliàs nul-
la est.